

Klasa I Az Wiedza o społeczeństwie

Tutaj macie już wszystkie zagadnienia ,które ułatwią Wam zdanie egzaminu.

Kultura

1. **Kultura** to sposób życia ukształtowany przez wiedzę, prawa, zwyczaje, normy i przekonania charakterystycznego dla danego społeczeństwa lub grupy społecznej.
2. Rodzaje kultury
 - a. **kultura narodowa** – elementy kultury specyficzne dla danego narodu
 - b. **kultura wysoka (elitarna)** – adresowana do obiorców odpowiednio przygotowanych
 - c. **kultura masowa (popularna)** – skierowana do szerokiego grona odbiorców
 - d. **kultura ludowa**
 - jest spuścizną społeczeństw tradycyjnych
 - została ukształtowana przez niższe warstwy społeczne
 - charakteryzuje się religijnością, przywiązaniem do tradycji i rytuałów
 - e. **kręgi kulturowe** (cywilizacyjne) – obejmują wiele kultur sąsiadujących ze sobą
3. Trwałe składniki kultury są przekazywane z pokolenia na pokolenie w wyniku procesów socjalizacji
4. Formy przekazywania i przyswajania kultury wg Margaret Mead
 - a. **kultura postfiguratywna** – głównym źródłem wzorców jest pokolenie starsze
 - b. **kultura konfiguracywna** głównym źródłem wzorców są rówieśnicy
 - c. **kultura prefiguratywna** – ważnym źródłem wzorców staje się pokolenie najmłodsze
5. Źródła zmian w kulturze
 - a. **dyfuzja** kulturowa – wzajemne oddziaływanie i przenikanie współistniejących kultur
 - b. **kontestacja** społeczna – odrzucenie obowiązujących norm i zastępowanie ich nowymi
 - c. **polityka państwa**
 - d. **postęp naukowo-techniczny**
 - e. **przemiany gospodarcze**
6. Wpływ **globalizacji** na kulturę
 - a. unifikacja kultury w skali światowej
 - c. zanik kultur lokalnych

Kultura masowa

1. Kultura masowa - dominujący typ kultury nowoczesnej odpowiadający modelowi społeczeństwa masowego, w którym korzysta się powszechnie ze środków masowego przekazu – internetu, telewizji, radia i prasy.
2. Cechy kultury masowej
 - a. demokratyczny charakter – jest przystępna dla nieprzygotowanego odbiorcy
 - b. komercyjność
 - odpowiada na zapotrzebowanie masowego odbiorcy
 - schlebia niewyszukanym gustom
 - tworzy się tzw. przemysł kulturowy
 - c. wysoki poziom ujednolicenia (tzw. makdonaldyzacja)
 - d. globalizacja
 - d. homogenizacja (tworzenie jednolitej mieszanki z elementów wcześniej odrębnych)

3. Popularne wzorce kultury masowej
 - a. postać superbohatera
 - b. gloryfikacja codzienności i przeciętnego bohatera bohatera
 - c. duża aktywność celebrytów
 - d. w przekazie często obecna przemoc
4. Wady kultury masowej
 - a. utrwala postawy bierne i konsumpcyjne
 - b. ogranicza zapotrzebowanie na kulturę wysoką
 - c. utrwala wzorce o niewielkiej wartości społecznej

Normy społeczne

Normy społeczne – normy społeczne to reguły określające, jakie zachowania są akceptowane, a jakie odrzucane przez daną zbiorowość lub grupę społeczną

- a. rodzaje norm społecznych:
 - **prawne** – ustanowione przez państwo
 - **religijne** – wynikające z dogmatów danej religii
 - **moralne** (etyczne) – wyznaczają, co jest bezwzględnie nakazane lub zakazane
 - **obyczajowe** – zawierają utrwalone tradycją wzorce zachowań w określonych ważnych sytuacjach
- b. postawy wobec norm społecznych

- **aprobata**
- **konformizm**
- **nonkonformizm**

4. Kontrola społeczna
 - a. **kontrola społeczna** – środki, którymi dysponuje społeczeństwo, zapewniające zachowanie jednostek zgodne z obowiązującymi w nim normami
 - b. formy kontroli społecznej
 - kontrola **formalna** i kontrola **nieformalna**
 - kontrola **zewnętrzna** i kontrola **wewnętrzna**
 - c. **sankcje** jako forma kontroli społecznej
 - **sankcje** – negatywne konsekwencje będące skutkiem łamania norm społecznych
 - sankcje **formalne**
 - sankcje **nieformalne** – tzw. **rozproszone**
 - d. **prewencja** – zapobieganie naruszaniu norm
 - e. **nagrody**

Rodzina jako grupa społeczna

1. Małżeństwo i rodzina
 - a. małżeństwo jest to trwały, równoprawny związek mężczyzny i kobiety, powstający w sposób uregulowany normami prawnymi oraz powodujący określone nimi skutki
 - b. rodzina jest podstawową i najistotniejszą formą życia społecznego opartą na więzi emocjonalnej i związkach pokrewieństwa
2. Historyczny rozwój rodziny – model rodziny w:
 - a. epoce preindustrialnej
 - b. epoce industrialnej
 - c. epoce postindustrialnej
3. Cechy rodziny jako grupy społecznej
 - a. niewielka liczebność – rodzina nuklearna – grupa mała

- b. opiera się na silnych więzach emocjonalnych – grupa pierwotna
 - c. ma charakter wspólnotowy
 - d. jej członkowie utrzymują bezpośrednie i ciągłe kontakty
 - e. w ramach rodziny funkcjonują zróżnicowane role społeczne
 - f. charakteryzuje się trwałością i stałym składem
4. Modele rodziny
- a. klasyfikacja ze względu na typ małżeństwa
 - monogamiczny
 - poligamiczny
 - b. klasyfikacja ze względu na wielkość
 - mała – nuklearna
 - rodzina duża – krewniacza (rozszerzona i wielopokoleniowa)
 - c. klasyfikacja ze względu na podział władzy
 - matriarchalna
 - patriarchalna
 - partnerska (egalitarna)
 - d. nowe formy związków
 - konkubinaty – związek nieformalny
 - związki partnerskie – niebędący małżeństwem związek usankcjonowany prawnie

5. Funkcje rodziny

- a. prokreacyjna – wydawanie na świat potomstwa
- b. seksualna – społecznie akceptowana forma współżycia seksualnego
- c. emocjonalna – wzajemne udzielanie sobie wsparcia emocjonalnego
- d. ekonomiczna – zaspokajanie potrzeb materialnych
- e. socjalizacyjna – wychowanie potomstwa
- f. kulturowa – przekazywanie młodemu pokoleniu dziedzictwa kulturowego
- e. stratyfikacyjna – nadawanie potomstwu pozycji społecznej
- g. opiekuńczo-zabezpieczająca – opieka nad dziećmi lub osobami starszymi
- h. integracyjno-kontrolna – nadzór nad postępowaniem jej członków

6. Przejawy kryzysu współczesnej rodziny

- a. wzrost liczby rozwodów
- b. spadek liczby zawieranych małżeństw
- c. spadek dzietności
- d. zanik tradycyjnych funkcji rodziny

. Instytucje społeczne

- a. instytucje społeczne to organizacje, którym powierzono trwałe wykonywanie zadań
- b. rodzaje instytucji:
 - **polityczne**
 - **ekonomiczne**
 - **socjalne**
 - **wychowawczo-kulturowe**
 - **religijne**
 - **medyczne**

7. Zjawisko anomii

- a. **anomia** – stan osłabienia lub wzajemnej sprzeczności norm społecznych

b. postawy wobec anomii:

- **konformizm**
- **innowacja**
- **rytualizm**
- **wycofanie**
- **bunt**

8. Konflikty społeczne

a. źródła konfliktów społecznych

- **polityczne**
- **gospodarczo-ekonomiczne**
- **światopoglądowe**
- **społeczne**

b. metody rozwiązywania konfliktów

- **negocjacje**
- **mediacje**
- **arbitraż**
- **unikanie**
- **uleganie**
- **rywalizacja**
- **rozwiązywanie siłowe**
- **kompromis**
- **współpraca**

Podziały społeczne

1. **Struktura społeczna** – zbiór elementów, z których składa się społeczeństwo oraz układ zachodzących między nimi zależności.

Rodzaje struktury społecznej

- struktura **klasowa** (podział na wielkie zbiorowości ze względu na status społeczny i położenie majątkowe)
- struktura **warstwowa** (podział na duże zbiorowości ze względu na styl życia i wpływ na władzę)
- struktura **narodowościowa** (podział ze względu na narodowość)
- struktura **wyznaniowa** (podział ze względu na wyznawaną religię)
- struktura **demograficzna** (podział ze względu na płeć, wiek)
- struktura **zawodowa** (podział ze względu na źródło utrzymania)

2. Stratyfikacja społeczna (rozwarstwienie społeczne) – podział społeczeństwa na zbiorowości znajdujące się w odmiennej sytuacji społecznej i ekonomicznej, różniące się wykształceniem i stylem życia oraz zróżnicowanym dostępem do dóbr

a. system **kastowy**

- system zamknięty
- przynależność zdeterminowana urodzeniem, rasą, płcią

b. system **stanowy**

- zamknięty
- podział na stany (szlachecki, duchowny, mieszczański i kmiecy)
- przynależność ze względu na urodzenie (z wyjątkiem stanu duchownego)
- odrębne system prawny i odrębne sądownictwo

c. system **klasowy**

- system otwarty

– podział na wielkie zbiorowości o podobnym statusie materialnym

3. Klasy społeczne

- a. klasami społecznymi nazywamy grupy podstawowe w społeczeństwie, różniące się między sobą rolą i pozycją ekonomiczną w społeczeństwie
- b. pojęcie klasy społecznej
 - wg **Karola Marksa** – wielki zbiór jednostek wyznaczony ze względu na jednakowy stosunek do środków produkcji (kapitałiści i proletariusze)
 - wg **Maxa Webera** – grupa ludzi posiadająca podobne szanse realizacji własnych celów, znajdujących zbliżoną pozycję społeczną

4. **Nierówność społeczna** – nierówny dostęp do wykształcenia, prestiżu społecznego, dóbr materialnych, władzy

5. **Ruchliwość społeczna** (mobilność społeczna) – przemieszczanie się jednostek lub całych zbiorowości w układzie pozycji społecznej.

- a. ruchliwość **pionowa** – typy przemieszczeń, które powodują zmianę pozycji społecznej jednostki
 - **awans**
 - **degradacja**
- b. ruchliwość **pozioma** – przejście jednostki z jednej grupy społecznej do drugiej, umieszczonej na tym samym poziomie stratyfikacji społecznej
- c. ruchliwość społeczna może być oceniana w skali wewnątrzpokoleniowej lub międzypokoleniowej
- d. ze względu na podmiot ruchliwości społecznej wyróżnia się ruchliwość indywidualną i zbiorową
- e. ruchliwość społeczna może mieć charakter wewnątrzgrupowy i międzygrupowy

Problemy życia społecznego w Polsce

I. Zjawisko **wykluczenia społecznego**

- 1. Wykluczenie społeczne to sytuacja polegająca na tym że obywatel nie może w pełni uczestniczyć w ważnych aspektach życia społecznego.
- 2. Główne źródła wykluczenia społecznego:
 - a. niskie pochodzenie
 - b. niski poziom wykształcenia
 - c. bezrobocie
 - d. niski status społeczny
 - e. niekorzystne miejsce zamieszkania
 - f. zły stan zdrowia
 - g. kryminalna przeszłość
 - h. nieakceptowany w danym społeczeństwie styl życia
 - i. uzależnienia
- 3. Następstwa wykluczenia społecznego
 - a. psychiczne
 - źródło depresji i załamań nerwowych
 - źródło zachowań patologicznych (narkomania, alkoholizm)
 - b. prawne
 - ograniczenie możliwości korzystania z praw – np. ubezpieczeń
 - ograniczenie możliwości korzystania z praw obywatelskich
- 4. Sytuacja osób niepełnosprawnych
 - a. źródła trudności osób niepełnosprawnych

- brak wystarczających udogodnień komunikacyjnych
- niedostateczna ilość miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych
- b. działania na rzecz poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych
 - wdrażanie unijnych przepisów dotyczących warunków funkcjonowania osób niepełnosprawnych
 - tworzenie przepisów prawnych regulujących zasady zatrudniania osób niepełnosprawnych
 - tworzenie systemu zachęt ekonomicznych dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne
- 5. Formy przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego
 - a. instrumenty **pasywne** – doraźna pomoc materialna
 - b. instrumenty **aktywizujące** – działania umożliwiające wyjście jednostki ze stanu wykluczenia społecznego
 - instrumenty **społeczno-zawodowe** (tworzenie miejsc pracy dla osób pozostających w stanie wykluczenia społecznego)
 - instrumenty **edukacyjne** – działania umożliwiające uzupełnienie wykształcenia lub przekwalifikowanie
 - instrumenty **zdrowotne** – różne formy terapii przeciwdziałające różnym formom patologii
 - instrumenty **społeczne** – różne formy wsparcia dla osób pozostających w stanie wykluczenia społecznego

II. Problem bezrobocia

1. Bezrobocie to stan bezczynności zawodowej osoby w wieku produkcyjnym, niemogącej znaleźć zatrudnienia, mimo gotowości i zdolności do podjęcia pracy oraz starań w jej znalezieniu.
2. Rodzaje bezrobocia według jego źródeł
 - a. bezrobocie **frykcyjne** – dotyczy osób pozostających bez pracy przez krótki czas na skutek zmiany miejsca pracy lub zawodu
 - b. bezrobocie **technologiczne** – bezrobocie będące następstwem postępu technicznego, ograniczającego zapotrzebowanie na pracę ludzką
 - c. bezrobocie **strukturalne** – będące następstwem braku korelacji między zapotrzebowaniem rynku pracy a kwalifikacjami pracowników
 - d. bezrobocie **koniunkturalne** – bezrobocie związane z cyklem koniunkturalnym gospodarki wolnokonkurencyjnej – nasila się w miarę pogłębiania się recesji i maleje w fazie rozkwitu
 - e. bezrobocie sezonowe – bezrobocie występujące w branżach charakteryzujących się sezonowością produkcji
3. Społeczne skutki bezrobocia
 - a. trudności materialne
 - b. utrata statusu społecznego
 - c. problemy natury psychicznej – obniżenie samooceny i wiary we własne siły
 - d. problemy rodzinne
 - e. w skrajnych przypadkach bezdomność
4. Metody zwalczania bezrobocia
 - a. metody **aktywne**
 - działania na rzecz tworzenia nowych i zachowania istniejących miejsc pracy
 - szkolenia dla bezrobotnych
 - tworzenie warunków do rozwoju małej przedsiębiorczości
 - b. metody **pasywne**
 - zasiłki i pomoc socjalna dla bezrobotnych
 - obniżanie wieku emerytalnego oraz wydłużanie obowiązków szkolnego
 - dzieleni miejsc lub czasu pracy

III. Sytuacja ludzi młodych

1. Problemy ludzi młodych
 - a. bezrobocie
 - b. zła sytuacja mieszkaniowa
2. Formy przeciwdziałania trudnościom ludzi młodych

- a. dostosowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy
- b. działania na rzecz uelastycznienia rynku pracy

IV. Kluczowe metody rozwiązywania problemów społecznych w Polsce

1. Działania na rzecz przeciwdziałania kryzysowi rodziny
 - a. wsparcie finansowe dla rodzin najuboższych
 - b. rozwiązania ułatwiające godzenie rodzicielstwa z pracą zawodową (urlopy opiekuńcze i wychowawcze)
 - c. udogodnienia podatkowe (wspólne opodatkowanie małżonków; ulgi podatkowe)
 - d. rozbudowa infrastruktury zaspokajającej potrzeby rodzin (żłobki, przedszkola, szkoły)
2. Działania na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i ubóstwu
3. Działania na rzecz przeciwdziałania przestępczości
4. Działania zmierzające do ograniczenia problemu mieszkaniowego
5. Działania na rzecz poprawy opieki zdrowotnej
 - a. programy badań profilaktycznych
 - b. ułatwienia w dostępie do specjalistów

Krzysztof Rączka